

historische werkelijkheid schemert mijns inziens we) degelijk door deze verhalen heen), zij is verhelderend omdat hiermee duidelijk een ontwikkeling van koloniale naar post-koloniale literatuur wordt aangegeven. In zijn conclusie brengt hij dit als volgt onder woorden: 'Indië als een constructie van de verbeelding: dat is de laatste literaire transformatie die de koloniale literatuur ondergaat. Ontdaan van de politieke en historische last wordt de archipel een engram, een geheugenspoor in het Nederlandse literaire bewustzijn' (603).

Tot slot: met de vertaling van Beekmans *Troubled pleasures* hebben Maarten van der Marel en René Wezel een prestatie van belang geleverd, want een krachttoer was het. Toch had een laatste kritische leesronde de hier en daar wat ongemakkelijk lopende tekst wat meer souplesse kunnen geven.

Gerard Termorshuizen

Gert Oostindie, *Het paradijs overzee. De 'Nederlandse' Caraïben en Nederland* (Amsterdam: Bert Bakker, 1997, 386 blz., f39,90, ISBN 90 351 1943 6).

Er is een tijd geweest dat men dacht dat de Caraïbische bezittingen een grotere waarde vertegenwoordigden voor het moederland dan die in Azië. Dat is lang geleden, nu komen begrippen als probleemgebieden en financiële lastposten eerder op. De plantagecultuur waarop deze veronderstelling was gebaseerd, kon in de vorige eeuw al niet meer concurreren. Sindsdien zijn de vele pogingen om de West-Indische koloniën tot een onafhankelijk economisch leven te brengen evenzovele mislukkingen geworden. Daarmee verloren deze gebieden ook hun politieke belang voor Nederland. *Het paradijs overzee* is de geschiedenis van de relatie van Nederland met de Nederlandse Antillen en Suriname. Deze gebieden staan op het ogenblik volop in de politieke belangstelling. Onze relatie met het onafhankelijke Suriname is een valkuil geworden voor de vele goedwillenden die hadden gehoopt het land een nieuwe start te kunnen geven. Ook de relatie met de Antillen verloopt stroef, de grote aantallen heen en weer reizende parlementsleden en commissies ten spijt. De uitlatingen van Antilliaanse leiders tonen een groeiende ergernis over de als betutteling ervaren Nederlandse bemoeienis. Het gaat in deze gebieden niet naar wens, economisch en politiek zijn er grote problemen. Zowel in Suriname als op de eilanden bestaan er grote verschillen van inzicht tussen regering en geregeerden over de vraag hoe men de verhouding met Nederland moet zien. Het gros van de bevolking verkiest een nauwere band met het 'moederland' dan de regeringen en stemt nog steeds met de voeten. Een derde van de bevolking van de Antillen woont in Nederland, Suriname heeft een soortgelijke drain van vaak goed-opgeleiden ondergaan.

Dit boek verplaatst de lezer midden in de problematiek. De vooraanstaande Nederlandse Carabist Gert Oostindie schreef een bevlogen en genuanceerd verhaal over de Nederlandse relaties met Suriname en de Antillen. Hij beperkt zich niet tot deze beide gebieden, maar plaatst hen ook in de grotere regionale context. Het is een nieuw en origineel verslag, gebaseerd op een brede kennis van literatuur en archieven en ruime ervaring met het gebied. Bovendien schuwt de schrijver de actualiteit niet, zodat *Het paradijs overzee* een uitstekende bijdrage kan leveren tot een beter begrip van de achtergronden van de huidige verhoudingen.

Het boek is opgebouwd rond vier thema's: de slavernij, de situatie na de emancipatie en de aanloop tot de onafhankelijkheid, de exodus naar Nederland, het wedervaren hier met inbegrip van de Nederlandse attitude jegens deze nieuwkomers, en tenslotte de moeizame problematiek van de natievorming in het Caraïbisch gebied. Het gebied wordt van oudsher gekenmerkt door

een grote verscheidenheid, die deels bepaald is door geografische omstandigheden, en deels door de koloniale relatie. Terecht stelt Oostindie dan ook dat er van een Caraïbische eenheid geen sprake is, en dat ook Suriname en de Antillen en de eilanden onderling, verschillen. Daardoor is men vaker eikaars concurrent op de wereldmarkt dan dat er een basis voor samenwerking kan worden gevonden.

Het onderzoek over de West is altijd gedomineerd door een sociaal-wetenschappelijke aanpak en vooral gericht geweest op de inter-etnische verhoudingen tussen de vroegere slaven en hun meesters. De ontwikkeling van het politieke leven kwam daarbij weinig aan bod. Oostindie blijft in dit spoor, maar kiest als historicus een breder pad en langer tijdsbestek. We herkennen zijn onderzoek naar de internationale beeldvorming van de slavernij in de Nederlandse kolonies in de achttiende eeuw, en naar de karakteristieken van de Surinaamse plantages. Meer dan andere auteurs legt hij de nadruk op de grote maatschappelijke en culturele dynamiek van de Caraïben. Sinds de Europese kolonisatie heeft er niet alleen een voortdurende migratie van mensen uit Afrika, Europa en Azië plaatsgevonden, maar ook kwamen na de emancipatie landverhuizingen op gang tussen de eilanden, Europa en de Verenigde Staten. Cultureel worden elementen uit andere regio's moeiteloos opgenomen. Een voorbode van de nieuwe *global society!* Desondanks blijft het etnische onderscheid de onderlinge relaties meebepalen. De vraag of er één Caraïbische identiteit is, moet dan ook ontkennd worden beantwoord. Heden en verleden spelen daarbij een heel eigen rol. Suriname dat onafhankelijk is geworden, oriënteert zich sindsdien cultureel en taalkundig sterker op Nederland; de Antillen en dan vooral Curaçao, zijn veel ambivalenter. Onder de Nederlandse paraplu is er meer gelegenheid het eigene te benadrukken dan in een onafhankelijke situatie. De wens om een eigen nationalisme te creëren leidt tot meer aandacht voor de Afro-Amerikaanse erfenis en het Papiamentu. Tegelijkertijd isoleert men zich hiermee en ontnemt de bevolking kansen bij de migratie naar Europa. Dilemma's te over, politieke dekolonisatie is in deze situatie geen simpel recept. Oostindie heeft een rijk boek geschreven, vol inzichten, vragen en ideeën, meer dan in deze korte bespreking aan de orde kunnen komen. Mijn enige kritiek geldt dat door de gekozen indeling van het werk sommige onderwerpen op verschillende plaatsen in een iets andere context aan de orde komen, waardoor een onnodig gevoel van herhaling optreedt.

J. van Goor

MIDDELEEUWEN

K. J. Heidecker, *Kerk, huwelijk en politieke macht. De zaak Lotharius II (855-869)* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1997; Amsterdam: [s.n.], 1997, 270 blz.).

Het persoonlijke is politiek. Dat blijkt, weliswaar in een andere betekenis dan bedoeld werd door degenen die dit adagium in de jaren zeventig gemunt hebben, op te gaan voor de politieke situatie in de negende eeuw, de periode waarin de gebeurtenissen plaatsvonden die het onderwerp vormen in het hier besproken boek. In Karl Heideckers' *Kerk, huwelijk en politieke macht. De zaak Lotharius II (855-869)*, in 1997 als proefschrift verdedigd, krijgt de lezer een indringende blik in de politieke cultuur van de tweede helft van de negende eeuw. De rol van de Frankische aristocratie, van kerkelijke leiders, het belang van verwantschapsverhoudingen in